

Янові Фредрікові і Янові Маркусові присвячується

Якщо персонажі цієї книжки (передусім Юган Крістіан Гуман і Клео де Мерод) у чомусь подібні до ще живих чи вже померлих осіб, а описані в ній події – до тих, що відбулися в дійсності, то це випадковий збіг.

Розділ 1

«Можу згадати сцену подій у ці останні миті — довгі жахливі тіні нагробків у промінні блілого осіннього місяця; гротескні дерева понуро схиляються до некошеної трави й розтрісканих плит; безліч величезних кажанів проти місяця; оповита плющем старовинна церква вказує гігантським примарним пальцем шпиля в сірувато-синє небо; світні комахи танцюють, немов племінці поминальних свічок, під тисами в далекому закутку кладовища; дух цвілі, рослин і чогось незбагненого, змішаний з повієм нічного вітру із далеких боліт та морів; а щонайгірше — хтозназвідки долинає ледь чутний басовитий гавкіт здоровенного пса. Почувши цей звук, ми здригнулись, пригадавши оповідки тутешніх селян про чоловіка, якого ми шукали. Кілька століть тому ось на цьому місці знайдено його тіло, понівечене кігтями і зубами якогось незнаного звіра.

Пам'ятаю, як ми розривали заступами могилу упиря, як тремтіли, дивлячись одне на одного, на могилу, на блідий спостережливий місяць, жахливі тіні, гротескні дерева, на величезних кажанів, старовинну церкву, гойдливі вогники смерти, нюхаючи неприємні запахи і... [...]».

Над дверима моєї крамнички теленькнув тибетський верблюжий дзвіночок. Клієнт? Чи хтось хоче «заскочити на хвилинку»?

Я відклав томик «Лабіринтів страху». Шаную Едгара По, але вважаю, що багато в чому Лавкрафт значно

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

кращий. І як людина він вартий уваги. Лавкрафт жив потаємним життям, під недремним оком своїх родичко-опікунок, лише вночі виходячи з оселі. Майже каліка, тривалий час без гроша за душею, він писав твори, що їх багато хто вважає вершинами готичної літератури страхіть.

Якийсь іспанець сказав, що чоловіки потайки люблять товстих жінок, солодкі вина й музику Чайковського. Непогана комбінація. До неї я б іще додав романи жахів. Сидиш ото на самоті у вигідному фотелі, бажано біля каміна. Під рукою — щось смачненьке. Приміром, пляшечка добрячого бордо і таріль з накраяним голландським сиром. А за вікном — листопадовий вечір, завиває вітер. Розгортаєш тоді когось із класиків готики і поринаєш у дивовижний похмурий світ видінь, створений задля твоєї втіхи. Наприклад, для такої людини, як я, бо ж гострих відчуттів у моїй крамничці-антикваріаті не густо. Не знаєш їх і від моєї квартирантки — сіамської кицьки Клео, тож доводиться читати відповідні книжки. І не без користі. Бувало, я задумувався над тим, чи не мають якогось зв'язку фантазії Лавкрафта й інших авторів з практикою застосовувати опій, поширеною в тодішній медицині.

Я вийшов із маленької конторки за крамницею. По той бік прилавка стояв якийсь чолов'яга, приблизно мого віку. Крізь вітрину бліде березневе сонце посилало сонячні зайчики від калюж на вулиці Чепманґатан. Рання весна після довгої тоскної зими — такої гнітючої, що й клієнти це відчули. Погода наче відбила охоту купувати, от ніхто антикваріату й не купує. Принаймні у мене.

— Привіт, Югане, — сказав чолов'яга і всміхнувся.

— Привіт, — непевно відповів я. Хто б це міг бути? Засмаглий під сонцем таки не наших широт. Карі очі, каштанове із сивиною волосся. Років сорок. Чи сорок п'ять. Дощовик і брунатні рукавички.

— Так, немало води сплило, — він присунув стілець, сів і видобув із кишені тонкий портсигар. — Закуриш?

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Я похитав головою.

– Хіба що після ситного обіду. Сигару.

– А якщо після ленчу? Незабаром дванадцята година.

Я ж тобі винен хороший ленч іще від... коли ж це було?... Напевно, у травні п'ятдесят п'ятого. Двадцять років тому.

– Двадцять років тому? Винен мені ленч ще від тисяча дев'ятсот п'ятдесят п'ятого?

Все одно я не міг його пригадати.

– Ми побились об заклад, чи зможеш ти проплисти до острівця на Лебединому ставку і почепити свою студентську шапочку на будці для лебедів.

Нарешті я згадав. Світла травнева ніч багато-багато років тому. В іншому житті. Бучна вечеря в упсальському ресторанчику «Флюстрет». Ясна літня ніч. Жовтий різьблений дерев'яний павільйон серед білих бузків. Ми засиділися, офіціантові ледве вдалося нас спровадити. Пунш, грог і молодечий запал зробили своє, я кидаюсь у тиху світлу воду Лебединого ставочка і пливу поміж слизьких зелених водоростей, тримаючи студентську шапочку в зубах. Геростратівська витівка, відголоски якої дійшли аж до глухої провінції, де мій тато був пастор.

Так, я згадав. Це ж Лейф Бергтрен, у ті часи найкращий спортсмен Вермландського земляцтва і зірка студентського театру. Перед ним, студентом юриспруденції, стелилася тоді дорога в міністерство закордонних справ. Принаймні так він стверджував.

– Отакої! Щоб я та не впізнав тебе, Лейфе! Але минуло все-таки літ п'ятнадцять, відколи ми бачилися востаннє, а ти ще й засмаг, як індіянець. Де ти був усі ці роки? Працював у міністерстві закордонних справ?

Лейф Бергтрен скривився і струсив попіл сигарети на підлогу.

– Та ні. Міністерство недооцінило мене. Я пішов у бізнес. У Південній Америці. Не було мене дома десь років дванадцять. Принаймні не жив тут постійно.

– Цікаво. А де ти жив?

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

– Всюди потроху. Гватемала, Мексика, Бразилія. А ти? Як твоя історія мистецтва?

– Я гриз її граніт, але дисертації так і не написав. Замість цього став торгувати антиками тут, у Стокгольмі. Причому довго виїжджав на своїй курсовій роботі про Фалькранца*. Отого художника дев'ятнадцятого століття — «батька шведських романтиків». Він домішував асфальт до фарб, часто виходив із своєї робітні, щоб наблизитися до природи. І таке інше. Та ти, мабуть, не пам'ятаєш такого.

– Трохи розуміюся на історії мистецтва, але, правду кажучи, не пам'ятаю Фалькранца. А що на те дядечко Ернст — твій тато?

– Тато, звісно, був не в захваті. Він вважав, що спершу мені треба захистити диплом. Так і не втямив зв'язку між теорією мистецтва та торгівлею антикваріатом. Що ж, мій брат Матс дуже вчасно закінчив школу. Татові було б важкувато утримувати двох студентів водночас і оплачувати витрати на упсальські ресторани та інше.

– До речі, про антикваріат. Я привіз щось цікаве для тебе.

Берггрен поклав на прилавок подовгастий пакет, що досі лежав на підлозі. З-під білого обгорткового паперу й шару газет з'явилася темно-зелена статуетка.

– Ну, як вона тобі?

Примітивна скульптурка сорока сантиметрів заввишки, виготовлена з обпаленої глини. Зображала вона людину з високим шоломом чи шапкою на великій голові. Широке вилицювате обличчя. Витріщені очі, дарма що без зіниць, здавалися моторошно живими. Жорстокість випромінювали не тільки очі, вона відчувалась і в лінії брутального рота. Скульптурка сиділа на схрещених ногах і простягала до мене руки. Наче схопити хотіла.

* Карл Юган Фалькранц (1774–1861) — шведський художник. Його називали батьком шведського пейзажного малярства. (Тут і далі — примітки перекладача).

– Неприємний тип, — обережно відповів я.

Лейф кивнув.

– Таким він і повинен бути. Це індіанець. Точніше — індіанський божок. Не одну людську жертву йому склали. Я купив цю статуетку неподалік від Мехіко. Належить вона, очевидно, до культури тольтеків; вони жили там ще перед ацтеками і мали столицю, що звалася Тула, кілометрів за сто від нинішнього Мехіко. Поклонялися богові Кецалькоатлю, а в дечому були цілком сучасні нам.

– Наприклад?

– Взяти хоча б їхній варіант баскетболу. Ця гра мала ритуальний зміст і полягала у тім, щоби лише ліктями чи колінами загнати твердий каучуковий м'ячик у невеличкий отвір у стіні, високо-високо над головами. Переможцям діставалося все. Навіть прикраси глядачів. А переможені втрачали все. Навіть життя. Втім, у Мексиці смерть і досі звична річ. На святкуванні Дня померлих там їдять солодощі у формі черепів і трун. Від тих, що жертвували людей за дохристиянських часів, а потім від іспанських інквізиторів, від вояків і революціонерів можна було легко цього навчитись.

Я задивився на скульптурку. На могутнє тіло й невідчіпні очиська.

– Це якийсь демон. Є в ньому щось диявольське.

– Саме так, — сказав Лейф і придушив недокурок у попільничці, яку я завбачливо підсунув. Не люблю, коли сміються на підлогу.

– То що, Югане, зацікавила тебе ця штучка? Маю ще кілька таких. За ці роки я зібрав багато всякої всячини. Тамтешня влада накладає лапу на всі знахідки доколумбівського періоду, а селяни, замість здавати знайдене державі, продають його американським туристам. Туземцям так вигідніше.

– Не знаю, — повагавшись, відповів я. — Не розуміюся на таких речах. А ти не пробував збути їх десь за кордоном? Скажімо, в Сотбі? Чи в Америці?

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>